

Sabrina Janesch

Katzenberge

Ded je rekel, da je prekletstvo zavohal že od daleč. Bil je komaj zaznaven vonj po gnilem, lebdel je nad zemljo in legal na vse, ki so nanjo stopili.

Drugi so ga začutili šele po tem, ko so jih izpustili iz vagonov. Toda tedaj, je rekel ded, ko so se moški čudili nad njim in nad nenaravno ostrorobimi sencami gričev, je bilo že prepozno.

Tam, kjer so kmetje morali izstopiti, ni bilo postaje, temveč samo nasut kup premoga. V njem je tičala tabla, na kateri je z emajliranimi črkami pisalo: *Obernigk*. Oborniki, so kričali ruski vojaki v vlaku in iz vagonov gnali Poljake. Trinajsterica mož je obstala zraven kupa premoga, mežikala in se ozirala okrog sebe. Janeczko se je od šibkosti komaj držal na nogah in se je moral opreti na rame Mariusza Sędeckega. Sędecki je imel rdeče lase, a od prahu in umazanije so bili zlepljeni in videti sivi; toda pokončne hoje mu ni mogla vzeti niti naporna vožnja. Njegova rama je bila koščena in Janeczko je v svojih dlaneh čutil drgnjenje ramenskega sklepa kot ščegetanje.

Tla okrog njih so puhtela: v Šleziji je bila že pomlad in vzhajajoče sonce je s poplavljenih travnikov izparevalo vodo. Na zahodu so bili vidni obrisi hribov, hribovje Katzenberge, Mačje hribovje. V nasprotni smeri se je raztezala dolga kotanja. Janeczko je na njenem izteku razločil gost listnati gozd. Kam naj se torej napotijo?

Brezciljno so stali ob premogu, je rekel ded, krepki Sędecki, blede kamnosek Garniecki; pa Wiśniewski, ki se je preživljal s pridelovanjem breskev, in seveda on sam ter ostali kmetje. Ničesar nismo vedeli, je rekel, najmanj pa tega, kaj je pomenilo, da naj bi odslej stanovali na kmetijah Nemcev. Ko je bil Janeczko še otrok, je mislil, da je njegovo telo s tlemi, na katerih je živel, neločljivo povezano. Ni trajalo dolgo, ko je ugotovil, da je to morda res, a da tla vendarle lahko zapustiš in živiš naprej; je sicer res, da boli, ampak gre.

Proti zahodu, kjer naj bi bilo mestece Oborniki, je zagledal ostrešja in strehe vil; nad gozdom so se dvigovale proti nebu. Tuj vonj po betonu in požganem je vel proti njim. Na vzhodu so se za travniki in zaplatami gozda nejasno videle vasi in manjši zaselki. Janeczko je sklenil, da pojde proti vzhodu, tja, kjer ni bilo nič tujega, na širna polja.

Možje, ki so skupaj z njim izstopili iz vagona, so še zmeraj stali okrog kupa premoga in se posvetovali, kam se bo kdo napotil in ali je sploh pametno, da gredo vsak po svoje. Sędecki je imel glavno besedo in je predlog, naj kmetje iz Żdzary Wielkie, ki po novem ni bila več poljska, temveč ukrajinska vas z imenom Zastavne, ostanejo skupaj in si v okolici poiščejo kakšno dovolj veliko vas, ki bi sprejela vse naenkrat. Skratka, podajo naj se na pot in poiščejo trinajst kmetij v kar najmanjši oddaljenosti ene od druge. Nakar se je tiho oglasil Wiśniewski

ter vprašal, kaj le naj rečejo ljudem, ki jih bodo morda srečali. Sędecki ga je osuplo pogledal: Kakšnim ljudem neki?

No, ja, je odgovoril Wiśniewski: nemškim kmetom vendar. Ali kdo zna nemško?

Janeczko je dvignil glavo in razširil nosnice. Vsako minuto, ko so stali tukaj ob progi in razpravljali, so izgubili eno minuto dnevne svetlobe. Pograbil je svojo culo – v njej je imel njuhanec in malo kruha – in potipal za svojo puško. Na cevi je z drobnimi črkami pisalo Mauser; to je bil edina nemška beseda, ki jo je poznal. Dvomim, da bomo našli koga, s komer bi se lahko pogovarjali, je zbranim rekel Janeczko, Sędeckemu pa nestrpno: Kar mirne duše si poiščite vas z dvanajstimi kmetijami, jaz se bom že sam znašel.

Nato se je ločil od drugih kmetov iz Galicije in od koščene rame ter vzel pot pod nogo. Prestrašeni so gledali za njim, kot da bi meni nič tebi nič vstal iz streškega jarka in zakoračil na sovražno ozemlje. Še enkrat se je obrnil, se zazrl v njihova izmučena lica in rekel: Nimamo kaj izgubljati časa.

Ded je rekel, da je bil občutek, ko je hodil po poljih, pobeljenih s travniško penušo, podoben, kot da bi prečil reko, v upanju, da se les, ki te nosi, ne bi nenadoma prelomil. In res: Janeczka je večkrat spreletela bojazen, da se polje pod njim vdira in da bo zemlja vsak čas zazijala in ga hlastno pogoltnila. Oddaljil se je od železniške proge in ko po nekaj sto metrih zemlja pod njim še vedno ni zazijala, se je prvič upal ozreti. Drugi moški so se približevali peščici hiš in gospodarskih poslopij, ki so stala tesno druga ob drugi. Janeczkov sklep je ostal trden: hotel je v bližino gozda.

Nemško vas je poiskal šele mnogo pozneje. Ta travnik in ta njihov način gradnje in življenja mu je bil tuj: vsi na kupu, polja pa daleč zunaj na robu naselja. V Galiciji, je rekel, so živeli vsak zase in kmetije so bile kot otoki, da si lahko že od daleč videl, kadar se je kdo približeval.

Pot ni vodila naravnost proti gozdu, temveč je naredila pentljo čez rahlo vzpetino. Tam zgoraj je Janeczko ob vznožju pobočja nasproti odkril cerkvico, pred katero je bilo pokopališče. Ded je rekel, da je v tistem trenutku pomislil, kako naporno bo v prihodnje, ko bodo morali svoje pokojnike z vlakom voziti nazaj v Galicijo, da jih bodo lahko pokopali.

Sovrašтво in strah, je rekel ded, imata tako kot ljubezen svojo lastno logiko: ni hotel, da bi moral marati ali čutiti kot svoje kar koli od tega, kar so tisti drugi pustili v hiši, ni hotel uporabljati njihovih krožnikov, ni hotel jesti sadja z dreves, ki so jih posadili. Mislil si je, ta Šlezija, ta sluzava blatna Šlezija je zgolj prehodna rešitev, črnohumorna potegavščina, ki jo bomo prenašali samo tako dolgo, dokler se doma v Galiciji vse ne uredi.

Janeczko je v daljavi razpoznal može, ki so se približevali vasi. Njihovi obrisi so se skoraj zlili z ozadjem. Klobuke, ki so jih zdaj nosili na glavah, so med vožnjo uporabljali tudi kot

vzglavnike, krožnike, orožje ali brisače in čepeli so na glavah kot grde živalce, ki se ob pogledu na hiše naježijo. Možje so nosili, potiskali ali suvali pred seboj, kolikor so le mogli, vreče z orodjem, lonci, nekateri so vzeli s seboj tudi semena. Na večjo zalogo hrane ni pomislil nihče in malice jim je zmanjkalo že ko so zapuščali mesto Opole.

Janeczko je s svoje razgledne točke opazoval moške, kako so okrog hiš v Osoli krožili vedno bližje, kako so kukali čez plote in klicali: Jest tam kdoš? Je kdo doma?

Jest tam kdoš, Jest tam kdoš, je v valovih zadonelo čez globel, je rekel ded, in klici so zapolnili vse kotičke naselja in polj, vse do gozda in livad, vse do neba. Možje so začeli tresti vrtna vrata in metati kamne v skednje, lomiti veje z dreves, začeli so žvižgati in udrihati po durih, kriče in težke sape so se približevali vhodom v hiše. Ded je rekel: tako smo v Galiciji izganjali zle duhove. Z visoko dvignjenimi gorjačami so prve skupinice slednjič premagale strah in vstopile v hiše.

Janeczko je ob robu tistega gozda v Spodnji Šleziji našel domačijo, ki jo je v dno duše zasovražil. Najprej je od daleč razbral samo nejasne obrise nečesa, kar bi lahko bilo podobno strehi, a ko je prišel bližje, je videl, da je manj kot deset metrov od gozda stala kmetija s sveže ometano hišo ter zidanim hlevom in skednjem. Vsa poslopja so bila krita s skodlami, in ne s snopi trstičja kot hiše v Galiciji. Proti jugu se je odpiral prostran, tih, ograjen vrt, ob strani pa sta stala kokošnjak in zajčnik. Živih domačih živali v Šleziji ni bilo več: kokoši so pospravile lisice, kragulji in dezerterji, kunci pa so v kletkah pomrli od lakote.

Janeczko je nekaj časa stal na makadamski poti, ki je ločevala gost hrastov gozd od kmetije, kakor da mora premisliti o tem, katero stran si bo izbral za domovino. Ko mu je pogled od kmetije spet poromal h gozdu, je na eni zunanjih vej zagledal čukca, ki je nepremično strmел vanj; Janeczko se je sunkovito obrnil. Za trenutek je mislil, da čukec ni gledal njega, temveč nekaj, kar je še hip pred tem stalo tukaj na tem mestu za njim – toda tam ni bilo opaziti ničesar. Naenkrat ga je zazebló in priznal si je, da bi bil raje z drugimi v vasi ter z vpitjem in ropotanjem preganjal svoj strah.

V trenutku, ko se je pojavil Janeczko, je domačija pridržala dih. Janeczko je slišal, kako mu polje kri po žilah, tako tiho je bilo. Srce mu je razbijalo v prsnem košu, ko je začel preiskovati plot: na deskah so se še videle debele kaplje posušene barve. Črne. Kaj res nikogar ni tukaj?

Na vrtu je poskušal odkriti sledi, toda vse je bilo že tako zaraslo z divjo trto, da je bilo nemogoče kar koli prepoznati. Iz vreče je negotovo vzel lovsko puško. Ob odprti strani črke U, ki so jo tvorili trakti poslopij, so bila velika vhodna vrata. Janeczko je zagrabil svojo mauserko, odšel proti vratom, z dlanjo objel kljuko, začutil hlad kovine in vrata naposled odsunil. Potem je vstopil na notranje dvorišče, naredil nekaj korakov, se spotaknil in zaječal.

Iz rane na stegnu je steklo nekaj kapljic krvi in se vpilo v platno njegovih hlač. Takoj za vrtnimi vrati je zakrinkan kot grm rmana in melise v zasedi čakal robidov grmič in Janeczka zgrabil za hlačnico ter polizal kri, še preden je Janeczko utegnil dodobra vstopiti na domačijo. Ded je rekel: prva stvar, ki jo bo storil, če bo res ostal tukaj, bo to, da bo izruval robidovje in

pustil, da se posuši. Toda zaenkrat še vedno lahko kdo stopi iz hiše in pojasni, da je vse skupaj nesporazum; ali pa bi lahko kdo stopil iz hiše in ga brez komentarja ustrelil.

Janeczko je strmел v hišna vrata, nad katerimi je visel bakren kljukast križ. Strmel je v hlev in v lopo, toda razen travnih bilk se ni nič premikalo. Preden sem vstopil v hišo, sem snel tisti kljukasti križ in ga s čelno stranjo proti zemlji položil na tla, je rekel ded.

Janeczko si je iz rane izvlekel robidov trn in se potem spet vzravnal. Trava na notranjem dvorišču je bila visoka kot na kakšni gozdni jasi. Vsake toliko se mu je zazdelo, da je med bilkami zaznal gibanje; toda verjetno so bile samo miši. Na koncu notranjega dvorišča je pred hlevom stala pasja uta in iz nje je presunljivo smrdelo. Janeczko je slišal brenčanje muh v uti in se za malo verjeten primer, če bi svojo ženo in sinčka Dareka res pripeljal sem, v trenutku odločil, da bi pasjo uto požgal in vrgel v ogenj še vse, kar bi našel kot last človeka, ki je to domačijo zgradil in nad vrata obesil kljukasti križ.

Za vsak korak, ki ga je Janeczko končno naredil naprej proti vratom, bi najraje naredil dva nazaj. Ko je stal pred tremi kamnitimi stopnicami, ki so vodile k vratom, je s pogledom še enkrat premeril dvorišče: oreh ob plotu, kokošnjak, gnojno jamo, skedenj s priprtimi vrati. Videti je bilo, kot da mrzel veter skuša zaobiti skedenj; poleg tega še vonj po smoli in lesu.

Naposled je Janeczko ugledal par rumenih oči, ki so ga ves čas pozorno spremljale. Janeczko je bliskovito pograbil kamen z zemlje in ga zabil proti vratom skednja. Izgini, je vpil, trikrat zavpil: Izgini! Izgini! Izgini! In oči so izginile in v skednju ni bilo videti ničesar več.

V veži hiše ga je znova zajel tisti vonj, ki mu ga je že na vlaku prinesel v nosnice veter. Jesttamktoš? je nekajkrat hripavo zaklical in ko ni dobil odgovora, je odrinil vrata v kuhinjo ter vstopil. Nikogar ni bilo.

Ded je rekel: V morju gob sta stala stol in miza. Na mizi se je razrasla prav posebej ljubka gobica, ki jo je z roko naglo pometel. Okno je bilo na stežaj odprto in je odpiralo pogled na hribovje Katzenberge, ki se je raztezalo onkraj kotanje. Hribi so bili zvečine goli; na pobočjih je raslo samo grmičevje in v globelih so nastajala močvirja. Ločje okrog njih se je zibalo. Janeczko je odvrnil pogled in zaprl okno.

Veter je v kuhinjo prinesel tanek sloj prsti, legla je na tla in na mizo. Ni mogel narediti niti koraka, ne da bi poteptal cele družine gob: rumenkaste na dolgih betih, oranžne gobice, rjavkaste s sluzastimi klobuki.

Na okenski polici je ležal časopis in s konicami prstov ga je dvignil in spustil na mizo, tja, kjer je prej rasla goba. Ded je rekel, da ni razumel nemških stavkov v časopisu, toda na naslovni strani je vihrala poljska zastava.

V sobi zraven kuhinje je divja trta segala skozi odprto okno globoko v prostor. Vitice so trdno davile kanape in nočno omarico. Zunaj je na vrt in livade legal mrak. Janeczko je pravzaprav hotel pregledati tudi klet in podstrešje, pa tudi v skedenj ni šel in ni vedel, kaj se tam skriva.

Toda ko je stal pred kanapejem, je imel ravno še dovolj moči za to, da je odmaknil na stran najdebelejše vitice in se ulegel na posteljo iz listja. Nato je zaspal.

Ded je rekel, da se je prvo noč ves čas prebujal, ker je bil prepričan, da s podstrešja sliši korake. Ne drobencljanje kakšne živali, ne obotavljajoče iskanje, tipanje, temveč razločne, trdne korake človeških škornjev: najprej rahel topot pete ob pod, potem celo stopalo in prenos teže in pri tem cviljenje tramov. Nad njegovo glavo je nekdo prestavljal stopalo pred stopalo; enkrat, je rekel ded, so koraki premerili kar polovico podstrešja. Da bi se prepričal, da ne sanja, je v delčku sekunde naštel vse posestnike v njegovi galicijski vasi, začenši s prvo domačijo ob reki: Khmyelnyc'kyj, Koval'cuk, Ivancyk, Vasilen'ko, Piddubnyj, Romanyszyn. Ded je rekel: ko sem bil majhen, me je mati namesto očenaša naučila priimke naših ukrajinskih sosedov. Ko je prišel do zadnjega imena, Wojciechovich, in je korake še zmeraj slišal, je šinil pokonci, stepel s sebe trtne liste in z razbijajočim srcem obstal sredi sobe. Naenkrat so koraki zamrli, vse je bilo tiho, nobenega šuma, niti na podstrešju niti zunaj na poljih. Si je vse skupaj izmislil? Da je peta prav posebej močno udarila, ko je on izgovoril priimek Ivancyk, in da so pri Romany-szyn zaškripali tramovi?

Ded je rekel, da je bil ves izgubljen, tam sredi prostora, in resno je premišljeval, ali naj gre k ostalim tja v vas, kar sredi noči, čez polja. Kaj bi jim lahko povedal? Da je v hiši na robu gozda nekaj hodilo? Polja so bila še zavita v črno temo, oblaki so tu in tam odstrli pogled polni luni. Ded je nezaupljivo sédel na rob kanapeja, trdno odločen, da ne bo več zatisnil oči, marveč prisluškoval vsakemu najmanjšemu šumu, najmanjšemu premiku. Vse je bilo tiho. V temi je začel spletati mlade trtne liste, nato se mu je začelo zehati. Potem so mu zlezle skupaj oči.

Janeczko se je čez nekaj minut spet prebudil, ker je imel občutek, da je slišal neki glas. Bliskovito se je vzravnal in videl, da zunaj, na okenskem zidku, napol zakrita z deblom vinske trte, čepi postava.

V tistem trenutku je skozi oblake posijala polna luna in oči zgrbljenega stvora so zažarele. Janeczko je odskočil nazaj proti steni in na ves glas zakričal: Ježeš!

Takrat pa naj bi čudni stvor izginil, je rekel ded, odskočil je, in v mesečini, je rekel ded, je dobro videl, kako velik in dolg je bil in kako košat rep je imel. To je bilo prekletstvo, ki je čemelo nad hribi Katzenberge, je rekel ded. In od tega dne naprej ga je redno obiskovalo. Čeprav je Janeczku uspelo zapahnuti razmajano leseno okno, po tistem vsekakor ni mogel več zatisniti očesa.

Po tem, kako nizko je bila luna, je Janeczko precenil, da se bo v kratkem zdani. Dotlej je hodil po sobi in o vsem skupaj premišljeval, o sledih, ki so jih za seboj pustili Nemci, pa o peči, ki jo bo obložil s ploščicami, in o tem, da mora takoj zjutraj najprej na podstrešje, če želi

v tej hiši sploh kdaj mirno spati. Občasno je pogledoval proti oknu in stropu, toda zverina se ni več prikazala in tramovje nad njegovo glavo ni več cvililo. Ded je rekel, da je v tej noči počasi kot le kaj, korak za korakom, ubežal norosti ter se naposled rešil v jutro.

Ko je Janeczko v temi sredi sobe razločil obrise svoje dlani, je vstal, si očistil trtne liste z ramen, vzel puško in se po stopnicah počasi podal na podstreho.

Stene so prekrivale pajčevine, nekaj niti je viselo s stropa in ga žgečkalo po ušesih. S tresočimi rokami se je naglo pogladil po glavi. Napel je mišice ter odpahnil vrata.

Na podstrehi je bila še noč. Manjkalo je nekaj strešnikov, skozi špranje so prodirali prvi sončni žarki ter razrezovali prostor. Janeczko je v prvem hipu odrevenel, pripravljen, da se postavi po robu vsemu, kar bi morda planilo nanj, toda nič se ni zgodilo. Njegove oči so se polagoma navadile na temo in razpoznal je nosilne in podporne trame, nekaj pozabljenih kosov pohištva, ujetih v prahu in pajčevini. Od odprtih vrat je vlekel prepih. Iz zadnjega dela podstrešja se je razlegel razpotegnjen, skorajda prijazen zvok. Janeczko je priprl oči in vstopil.

Pod njegovimi stopali so škripale podnice, čutil je, kako se podaja les, ko nanj prenese težo. Ko je prehodil že skoraj pol prostora, je stopil na desko, ki je zacvilila tako glasno, kot da bi stopil na živo žival. Skočil je vstran in se oprijel enega od špirovcev. Ko se je donenje njegovega utripa pomirilo, je spustil špirovec. Tačas se je toliko zdanilo, da je Janeczko lahko pogledal tudi po kotih in počutil se je nekoliko bolje. Pod luknjo v strehi je v nasprotni svetlobi na veznem tramu nekaj viselo. Ob pogledu z vhoda je Janeczko mislil, da gre za malo bolj nenavaden podporni tram. Ko pa se je približal, je videl, da se je rahlo zibal. Nenavaden podporni tram je imel presušen, upadel obraz, oblečen je bil v mašno obleko in na svoji vrvi se je v prepihu lahko pozibaval.

Ded je rekel: gospod Dietrich se je obesil s klobukom in kravato, samo škornjev za na njivo ni zamenjal z nedeljskimi čevlji. Škornji so bili res ogromni, z debelimi podplati in dvojno ojačano peto. Klobuk mu je padel z glave ter obležal trideset centimetrov pod njim. Ko je ga je Janeczko dvignil, se je brž razbežala mišja družinica. Spustil ga je nazaj na tla in si ogledal moža. Ni bil svetlolas: lasje, ki so še bili prilepljeni na koži njegove glave, so bili skoraj črni, segali pa so do očesnih jamic.

Moral sem se ga znebiti, je rekel ded, še preden sem odšel po babico in tamalega. Tako se je opogumil in s pipcem prerezal vrv.

Zamolklo je udarilo, ko je mrtvak padel na tla in obležal, prav kakor je poprej visel: ravno kot sveča. Janeczko mu je odpel suknjič in pretipal prsni žep. Zasledil je nekaj trdega, segel v žep in izvlekel list papirja in osebne dokumente. Potni list je bil enak kakor njihovi galicijski, s to razliko, da se na naslovni strani ni bohotila črka »P«. Fotografijo je nekdo iztrgal, a pod njo je bil razločno zapisan priimek Dietrich. Janeczko je dokumenta vtaknil nazaj v notranji žep.

Potem je preiskal komodo in omarico na podstrešju ter našel scefreno odejo, v katero je zavel gospoda Dietricha in ga odnesel po stopnicah v spodnje nadstropje.

Ko je Janeczko gospoda Dietricha odložil, se je s pogledom ustavil na skednju. Z dolgimi koraki je zakoračil proti njemu in odprl visoki vratni krili. Ni hotel, da bi ga kar koli skrivaj motrilo, medtem ko se je gibal po dvorišču, in da bi kaj čakalo nanj v zasedi ali ga presenetilo. Vdihaval je hladen, kovinski vonj, ki mu je vel naproti.

Bil je prijeten občutek, da je lahko stopil na cementirana tla in da je lahko v svetlobi, ki je padala skozi odprti vratni krili, vse jasno razložil.

Na desni strani je videl kup lesa, ki je segal vse do stropa. Šel je tja, preložil nekaj polen, jih potežkal, plezal po kupu. V najbolj skritem kotu je naposled odkril nekaj, kar je bilo podobno majhni blazini. Premaknil je nekaj lesenih klad in se prestrašeno ustavil. Bilo je gnezdo, obloženo s črnimi vranjimi peresi, in sredi gnezda sta bila dva kljuna.

Ded je rekel, da je to bilo gnezdo zverine. Za trenutek je omahoval, potem pa pograbil snope vrbovih šib, ki so slonele ob nekem stroju, ter razdejal gnezdo na vse strani. Vzel je tudi polena, ki so gnezdo zakrivala, ter jih položil na enega od strojev. Pozneje jih bo razžagal.

Janeczko je sedel na stopnice verande in bolščal v prekrito truplo. Ko je sonce začelo greti njegovo ramo, je vstal, se sklonil k tlom in pobral kljukasti križ, ki je še vedno ležal s čelom v zemlji pred vrati, ter ga vtaknil pod odejo h gospodu Dietrichu. Nato je iz skednja pripeljal samokolnico in lopato, dvignil mrtvaka v odeji in kljukast križ v njej ter se napotil proti hribovju Katzenberge.

Prevedla Urška P. Černe